

*A. В. Семянькевіч, старшій прэподаватэль
Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт, Мінск, Беларусь
e-mail: oksana-bel@inbox.ru*

*A. Semiankevich, Senior Lecturer
Minsk State Linguistic University, Minsk, Belarus
e-mail: oksana-bel@inbox.ru*

СЕМАНТЫЧНЫ ПАТЭНЦЫЯЛ ФОРМ МНОЖНАГА ЛІКУ РЭЧЫЎНЫХ НАЗОЎНІКАЎ (НА ПРЫКЛАДЗЕ СЛОЎ СНЯГІ І ЛЁД)

Аналізуюцца выяўленыя ў кантэкстах семантычныя характарыстыкі некарэлятыўных форм множнага ліку назоўнікаў *снег* і *лёд*.

Ключавыя словы: рэчыўныя назоўнікі; плюралізацыя; лексікалізацыя; множналікавыя формы; нацыянальна-прагматычны фактар.

PLURAL FORMS SEMANTIC POTENTIAL OF THE CONCRETE NOUN (CASE STUDY OF THE WORDS *SNOW* AND *ICE*)

The paper analyzes noncorrelative plural nouns *snow* and *ice*, their semantic characteristics that were revealed in contexts.

Key words: concrete nouns; pluralization; lexicalization; plural forms; national-pragmatic factor.

Формы множнага ліку рэчыўных назоўнікаў дэманструюць моўны механізм маніпуляцыі семантыкай слова з дапамогай граматычных сродкаў. У лінгвістычнай літаратуры апісаны рэгулярныя віды метанімічнай плюралізацыі сінгулярных форм, якія намінуюць рэчыва. Лакатыўная спецыфікацыя семантыкі такіх форм прызнаецца стандартнай мадэллю іх лексікалізацыі. Разам з тым, у адрозненне ад інтэрпрэтацыі ‘від, гатунак’, прасторава-інтэнсіўнае значэнне закранае вельмі невялікую колькасць беларускіх рэчыўных назоўнікаў. У лексікаграфічных крыніцах гэты тып полісеміі зафіксаваны толькі ў слоў *аўсы, воды, жыты, (і)льды, (і)льны, пяскі*. Дыскурсіўны аналіз функцыянавання множналікавых форм рэчыўных назоўнікаў дае магчымасць ацаніць прадуктыўнасць і рэгулярнасць гэтай мадэлі плюралізацыі і выявіць аб’ём семантыкі лексікалізаваных лікавых форм з улікам нацыянальна-прагматычных фактараў. Выкананае на матэрыяле кантэкстаў са словамі *снягі* і *льды*, выбраных з Беларускага N-корпуса, даследаванне паказала, што:

1) лакатыўнае значэнне ‘вялікая прастора’ рэалізуецца формамі множнага ліку гэтых назоўнікаў у невялікай колькасці кантэкстаў, напрыклад: *За хатамі маўчала рэчка, ды цяпер цяжка нават пазнаць было, дзе яна: усё акрыла, зруйнавала белымі **снягамі** зіма, толькі чорна шчацініўся лес на ўзгорку* (М. Прохар); *Ён прамчаў праз доўгую вясковую вуліцу з цёмнымі хатамі сярод белых **снягоў*** (К. Травень). Прычым часцей такое ўжыванне характэрна для кантэкстаў, у якіх апісваюцца небеларускія рэаліі: *Яшчэ тонкі каларызм, якому ў гэтай краіне бледных **снягоў** і размытых адценняў магло навучыць хіба толькі паўночнае ззянне з яго пералівамі чысцейшых фарбаў* (У. Караткевіч);

2) у большасці прааналізаваных кантэкстаў формы *снягі* і *льды* актуалізуюць колькасны кампанент семантыкі слова: *На пачатку вясны, калі дарогі патаналі ў слізкай каламуці расталых **снягоў**, Ларыса была вымушана спыніцца непадалёк ад кальцавой* (М. Прохар); *Сёлета ў сувязі з багатымі снегападамі ў перыяд раставання **снягоў** узровень вады ў Нёмане можа падняцца вышэй, чым у мінулыя гады («Звязда»); Да 2030 года Арктыка застанеца без **льдоў** («Звязда»);*

3) форма множнага ліку (*і*)льды спецыялізуе значэнне ‘лёд на рацэ, інтэнсіўны крыгаход’, што адлюстроўвае нацыянальны фактар канцэптуалізацыі паняцця «лёд»: *Так прабыў я ў месце Полацкім вясну, і лета, і восень, а зімою прычынілася ў снежні залева нечуваная, і паводка пачалася, і на рэках з трэскам вялікім ільды паўзламала, так што на Дзвіне да самага свята Нараджэння Хрыстовага на караблях ездзілі* (У. Арлоў);

4) форма *снягі* часцей спецыялізуе значэнне ‘надвор’е, інтэнсіўны снегапад’, напрыклад: *Стаяў каламутны, у снягах і завеях, люты* (М. Прохар); *Выпадак здарыўся яшчэ 15-га сакавіка, калі Хаўер замятаў снягамі сталіцу* («Звязда»);

5) формы множнага ліку гэтых назоўнікаў выкарыстоўваюцца як кампанент перыфразаў: *Ніякіх дзённікаў я не знайшла, а вось фота-здымкаў было навалом. Ала была то Каралевай Жаклівых Ільдоў, то Прынцэсай паўднёвага мора* (А. Бязлепкіна); *Што ж, да сёмага паходу ў царства льдоў, дзе тэмпература часам апускаецца да -90°, засталася няшмат* («Звязда»).

6) форма *снягі* валодае багатым патэнцыялам інтэнцыянальна-аўтарскага выкарыстання, напрыклад: *Тое, што ёй давялося перажыць у вайну, не апішаш і ў сотнях тамоў. Яна пранесла нас, трох сваіх малых дзяцей, праз снягі, балоты, канцлагер, баючыся аднаго: як бы не загінуць самой, пакінуўшы нас безабароннымі* («Звязда»); *Усяго дваццаць снягоў сустрэкаў ён і дваццаць разоў праводзіў іх вясною, калі гэтыя снягі скідваліся вадою* (Я. Сіпакоў). У першым прыкладзе форма множнага ліку ужываецца з мэтай інтэнсіфікацыі сімвалічнага значэння жыццёвых нягод, трагічных абставін; у другім – увасабляе значэнне ‘год як перыяд жыцця чалавека’ і таму паддаецца квантыфікацыі і спалучаецца з лічэбнікам. Сімвалічная нагруканасць формы *снягі* найбольш выяўляецца ў паэтычных кантэкстах, напрыклад: *Птушкі ўпарта ляцелі // Скрозь цемру калючых снягоў* (В. Лукша); *Спаўзлі з загонаў зімнія снягі // І ў мора паплылі ракой-вадзіцай, // Запелі жаўранкі. / І чорныя лугі / Усміхацца сталі першаю травіцай* (Я. Купала).

Такім чынам, кантэкставы аналіз сведчыць пра тое, што некарэлятыўныя формы множнага ліку валодаюць значным семантычным патэнцыялам, рэалізацыя якога дэтэрмінуецца не толькі дэнататыўна-рэферэнцыяльнымі характарыстыкамі слова, але і нацыянальна-прагматычнымі фактарамі эксплікацыі яго канататыўных уласцівасцей.